

**МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
РОЗВИТОК В УМОВАХ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SPACE:
DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS
OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATION**

**МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
розвиток в умовах
соціокультурної трансформації**

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SPACE:
Development in the Conditions
of Socio-Cultural Transformation**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ

**МІЖНАРОДНИЙ
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
розвиток в умовах
соціокультурної трансформації**

Україна – Словаччина – Польща – Чехія –
Угорщина – Румунія – Німеччина

УДК 373:378].014(4)

<https://doi.org/10.35387/edu-mono.0200.2025>

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Мукачівського державного університету
(протокол № 16 від 27 травня 2025 року)*

Рецензенти:

Нелля НИЧКАЛО – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ, Україна.

Тереса ЯНІЦКА-ПАНЕК – доктор педагогічних наук (габілітований), професор, Державний університет Стефана Баторія, м. Скерневіце, Польща.

Інокентій КОРНІЄНКО – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Мукачівського державного університету, м. Мукачево, Україна.

За загальною редакцією
доктора педагогічних наук, професора **Авшенюк Н. М.**,
доктора педагогічних наук, професора **Товканець Г. В.**

М 57 Міжнародний освітній простір: розвиток в умовах соціокультурної трансформації : монографія. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець та колектив авторів. За заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. – Ужгород : РІК-У, 2025. – 392 с.

ISBN 978-617-8596-01-9

У монографії розглянуто питання трансформації освіти як суттєвого соціокультурного потенціалу розвитку суспільства, який сприяє громадянському, інтелектуальному й духовному становленню особистості та забезпечує сталий поступ соціуму, людства в цілому. Представлено результати наукових досліджень освітніх змін у міжнародному освітньому просторі вченими та педагогами з України, Словаччини, Польщі, Чехії, Румунії, Угорщини, а також Німеччини. Актуалізовано проблеми трансформації освіти у дискурсі соціокультурної динаміки, тенденцій розвитку педагогічної освіти, загальної середньої освіти і професійної підготовки в сучасному світовому освітньому просторі.

Адресується фахівцям, які займаються науковою і професійно-педагогічною діяльністю з означеної проблеми, здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей; усім, хто цікавиться актуальними проблемами розвитку педагогічної науки, порівняльно-педагогічних досліджень та сучасної загальної середньої і вищої освіти.

ISBN 978-617-8596-01-9

© Мукачівський державний університет, 2025
© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2025
© Авшенюк Н.М., Товканець Г. В. та колектив авторів, 2025

2.7. Професійна підготовка вчителів природничих наук: досвід Данії та Норвегії (<i>Мар'яна ГРАБ</i>) Professional Training of Science Teachers: the Experience of Denmark and Norway (<i>Mariana GRAB</i>)	215
2.8. Теоретично-методичні аспекти формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів в умовах фахової підготовки (<i>Любов ФЕНЧАК</i>) Theoretical and Methodological Aspects of the Formation of Health- Preserving Competence of Future Primary School Teachers in the Conditions of Professional Training (<i>Lyubov FENCHAK</i>)	223
2.9. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до позаурочної виховної роботи як педагогічна проблема (<i>Надія БРИЖАК</i>) Preparing a Future Primary School Teacher for Extracurricular Educational Work as a Pedagogical Problem (<i>Nadiya BRYZHAK</i>)	233

Розділ 3. ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Chapter 3. GENERAL SECONDARY EDUCATION AND VOCATIONAL TRAINING IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE

3.1. Педагогічні інновації як об'єкт інноваційного менеджменту в освіті: понятійні категорії та семантичне поле (<i>Оксана ТОВКАНЕЦЬ</i>) Pedagogical Innovations as an Object of Innovative Management in Education: Conceptual Categories and Semantic Field (<i>Oksana TOVKANETS</i>)	247
3.2. The Problem of Leadership in Western and Ukrainian Discourses: a Comparative Analysis of Approaches (<i>Lidiia TKACHENKO</i>) Проблема лідерства у західному та українському дискурсах: порівняльний аналіз підходів (<i>Лідія ТКАЧЕНКО</i>)	261
3.3. Науково-методологічні передумови ступеневої освіти: зарубіжний та вітчизняний досвід (<i>Маріанна ГОРВАТ</i>) Scientific and Methodological Prerequisites of Graduate Education: Foreign and Domestic Experience (<i>Marianna HORVAT</i>)	279
3.4. Соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов як важлива складова його професійної компетентності (<i>Наталія ТЕЛИЧКО</i>) Sociocultural Competence of a Future Foreign Language Teacher as an Important Component of his Professional Competence (<i>Nataliya TELYCHKO</i>)	294

ку спрямованість, формує цілісне уявлення про фахову діяльність вчителя, сприяє набуттю досвіду вирішення проблемних ситуацій та ухвалення самостійних рішень, розвиває педагогічне мислення, мотивує до праці в школі. В Норвегії цінним є досвід підготовки супервізора – керівника педагогічної практики в школі.

Виклад спонукає до висновку, що освітні системи обох країн зорієнтовані на фундаментальність знань з природничих наук, підготовку висококваліфікованих педагогів, здатних успішно працювати в сучасному освітньому середовищі.

DOI: <https://doi.org/10.35387/edu-mono.0215.2025>

2.8. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Любов ФЕНЧАК (Мукачєво, Україна)

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL TRAINING

Lyubov FENCHAK (Mukachevo, Ukraine)

Одним із пріоритетних завдань у системі сучасної освіти є формування у здобувачів відповідального відношення як до власного здоров'я так і до здоров'я довколишніх людей. Звідси постає потреба в удосконаленні процесу формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів у закладі вищої освіти, що дозволить максимально врахувати освітні тенденції та особливості їх фахової підготовки в умовах сьогодення³³⁰.

На думку професора В.Андрущенка, саме на вчителя покладаються найбільші надії, оскільки він формує шкалу цінностей, яка сприяє і забезпечує взаємодію та єдність людини і суспільства, людини і держави, люди-

³³⁰ Фенчак Л.М. Теоретико-методологічний підхід до формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів. *Щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І.Франка «Молодь і ринок»*. Випуск № 1(132), січень 2016 р. С. 93.

ни і людини³³¹. Закономірно, що для реалізації такого важливого завдання педагог повинен володіти відповідним рівнем професійної компетентності. З огляду на зазначене, постає важливе завдання щодо підготовки майбутнього вчителя початкових класів до сумлінної оздоровчої і превентивної освіти молодших школярів, формувати та підвищувати наявний рівень їх здоров'язбережувальної компетентності.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема підготовки майбутніх педагогів, формування їх професійних компетентностей були постійною увагою багатьох дослідників. Теоретичні та методологічні її основи відображені в працях педагогів-класиків О. Духновича, С. Русової, В. Сухомлинського та ін. Сучасні її аспекти знайшли висвітлення в наукових доробках А. Алексюка, С. Гончаренка, Н. Кузьміної, О. Савченко та ін. Розробку педагогічних шляхів вирішення формування здорового способу життя, валеологічної культури, культури здоров'я особистості здійснювали Г. Апанасенко, В. Бобрицька, О. Бондаренко, І. Брехман, Є. Вайнер, О. Ващенко, Г. Власюк, М. Гончаренко, М. Гриньова, В. Оржеховська та ін. Проблеми формування професійної компетентності педагогів присвячені праці В. Баркасі, О. Дубасенюк, Л. Лук'янової, Г. Товканець, Т. Молнар та ін. Окремі аспекти проблеми формування особистості педагога, як пропагандиста здорового способу життя висвітлено у працях І. Авдеєнко, М. Бака, О. Шияна та ін. У результаті ознайомлення з відповідними науковими дослідженнями нами з'ясовано, що процес формування системи здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів вищої освіти має не завжди однозначне трактування.

Цінним для нашого дослідження є розкриття змісту процесу формування здоров'язбережувальної компетентності дослідницею І. Авдеєнко. Вона вважає, що придатними можуть бути лише такі шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності, які стимулюють студента опосередковано, активізують його як суб'єкта свого інтелектуального і професійного становлення, розвитку і саморозвитку. Тобто процес формування здоров'язбережувальної компетентності студентів має бути спрямований, насамперед, на розвиток їхніх особистісних якостей як майбутніх фахівців. На думку дослідниці, головним завданням вищої освіти, з погляду окресленої проблеми, є формування у студентів стійкого інтересу до здоров'язбережувальних питань, визнання їх актуальності і необхідності. Для ефективного спрямування професійної підготовки студентів як майбутніх фахівців відповідно окресленої мети необхідно визначити конкретні педагогічні умови розвитку їх культури здоров'я в освітньому середовищі вищого навчального закладу: здоров'язбережувальне спрямування професійної підготовки студентів; формування в студентів системи здоров'язбережувальних знань; оволодіння студентами здоров'язбережувальними техно-

³³¹ Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти в контексті викликів XXI століття. Європейські педагогічні студії, 5–6, 2015. С. 58.

логіями та уміннями розробляти індивідуальну оздоровчу програму; упровадження комплексної програми розвитку культури здоров'я студентів у процесі фахової підготовки. Урахування всіх зазначених педагогічних умов може забезпечити ефективний цілеспрямований процес розвитку культури здоров'я студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти³³².

Ми повністю погоджуємось з позицією Б. Долинського, який стверджує, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів передбачає спрямованість процесу фахової підготовки на формування у студентів відповідних ціннісних орієнтацій, як основи їхнього ставлення до здоров'язбережувальної діяльності в майбутній професії: ставлення до здоров'я як найвищої цінності, налаштованість на здоров'язбережувальну діяльність, орієнтація на здоровий образ життя, настанова на позбавлення шкідливих звичок, орієнтація на постійне здійснення моніторингу здоров'я, усвідомлення цінності здоров'я і життя учнів початкової школи; спрямованість на просвітницьку діяльність у галузі здоров'язбереження. На його думку процес підготовки майбутніх вчителів початкової школи до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності є спеціальним, цілеспрямованим, керованим і вимірюваним, що зумовлює обґрунтування концептуальних ідей його впровадження на різних рівнях: методологічному, теоретичному та практико-орієнтованому³³³. Коротко охарактеризуємо їх.

1. Методологічний рівень відбиває взаємозв'язок і взаємодію наукових підходів щодо вирішення проблеми формування готовності майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів. Зокрема:

- особистісно-діяльнісний підхід зумовлений тим, що лише в діяльності особистість найбільш повно засвоює необхідні знання й оволодіває відповідними вміннями та навичками майбутньої професійної діяльності. Зважаючи на різноманітність і багатоплановість діяльності, яку здійснює вчитель початкової школи (навчально-виховна, спортивно-ігрова, фізкультурно-оздоровча, ігрова, дозвілєва, екологічна та ін.), застосування саме особистісно-діялісного підходу сприятиме підготовці студентів до такої організації освітньої діяльності з молодшими школярами, яка не шкодитиме їхньому здоров'ю

³³² Авдеєнко І. М. Розвиток культури здоров'я студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.07. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2016. 22 с.

³³³ Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності: автореф. Дис. докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2011. – С. 7–8.

- водночас забезпечить відповідно до суб'єкт-суб'єктних позицій залучення молодших школярів до різноманітних видів особистісно значущої діяльності, її усвідомлення, що сприятиме формуванню в них здоров'язбережувальних навичок і вмінь;
- системний підхід орієнтує на необхідність формування цілісної особистості студентів, що передбачає формування і розвиток їхніх професійних та особистісних якостей, які сприятимуть підготовці до здоров'язбережувальної діяльності в умовах початкової школи;
 - культурологічний підхід дозволяє розглядати педагогічні явища на широкому загальнокультурному тлі соціуму як сукупність культурних компонентів однією складових якої є культура здоров'я, формування якої необхідно приділяти особливу увагу під час навчання студентів у вищому педагогічному навчальному закладі. Основним завданням культурологічного підходу є навчання й виховання майбутнього вчителя початкової школи як суб'єкта здатного до власного культурного саморозвитку, а також спроможного ввести дитину у світ культури, надати їй допомогу в культурному самовизначенні, здійснюючи формування культури здоров'я у навчально-виховному процесі;
 - аксіологічний підхід, реалізація якого передбачає формування в майбутніх учителів початкових класів сукупності відносно стійких цінностей педагогічної діяльності, оволодіння якими забезпечує трансформацію їх в особистісно значущі, і передбачає виховання у студентів індивідуального ідеалу здоров'я, прагнень до самореалізації, що зумовлює необхідність формування у майбутніх учителів, зокрема початкової школи, навичок і вмінь здоров'язбереження, готуючи їх до здійснення такої діяльності з молодшими учнями в подальшій професійній діяльності ³³⁴.

Аналіз досліджень сучасних дослідників свідчить про високу ефективність застосування компетентнісного підходу до проблеми формування здоров'язбереження в сучасній системі освіти. Саме компетентнісний підхід до проблеми здоров'язбереження забезпечує можливість не лише надання знань про основні ознаки складників здоров'я, умови його збереження та зміцнення, але й головне – вміння користуватися в житті набутими знаннями, вміннями та навичками.

Здоров'язбережувальна компетентність, як свідоме прагнення особистості до здорового способу життя, зобов'язує проводити навчальну та майбутню професійну діяльність через призму особистісної відповідаль-

³³⁴ Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності: автореф. Дис. докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2011. С. 15.

ності за стан здоров'я протягом всього життя. У результаті аналізу відповідних наукових досліджень нами було виявлено більш широке розуміння цієї особистісної категорії. Зокрема, Н. Зимівець досліджуючи дану комплексну категорію встановила, що «відповідальне ставлення до здоров'я» охоплює: політику заради здоров'я; створення сприятливого для здоров'я середовища; навчання для здоров'я; розвиток особистості задля здоров'я; розвиток громади задля здоров'я. Опорні принципи при цьому: самовизначення, активізація потенціалу, участь, соціальне підкріплення, партнерство³³⁵.

На думку колективу авторів (Т. Бондар, О. Карпенко, Д. Дикова-Фаворська) відповідальність за здоров'я однаково несуть як суспільні інститути (держава, громада, організації), так і самі люди. Ця теза офіційно визнана однією з теоретичних засад, частиною ідеології формування здорового способу життя³³⁶. Зокрема, щоб забезпечити права школярів на якісну освіту й охорону здоров'я, педагог має розвивати у них також відповідну здоров'язбережувальну компетентність та сприяти створенню безпечного та здорового освітнього середовища.

Побудова безпечного та здорового освітнього середовища у Новій українській школі є пріоритетним напрямом державної політики. Тому усі вищеперераховані чинники активізують необхідність професійного становлення педагога у відповідності до сучасних вимог та викликів, володіння всіма необхідними компетентностями.

У Професійному стандарті на державному рівні визначено загальні і професійні компетентності та трудові функції сучасного вчителя початкових класів, а також дано орієнтир для закладів освіти до підготовки освітян та підвищенні їхньої кваліфікації. Відповідно до Професійного стандарту вчитель початкових класів, виконуючи трудову функцію щодо участі в організації безпечного та здорового освітнього середовища, повинен володіти добре сформованою здоров'язбережувальною компетентністю³³⁷.

Проаналізуємо її змістову частину з метою удосконалення формування у процесі фахової підготовки. У відповідності до Професійного стандарту здоров'язбережувальна компетентність включає такі складові:

1. *Здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу.*

Дана складова здоров'язбережувальної компетентності вчителя початкових класів включає:

³³⁵ Зимівець, Н. Категорія здоров'я в контексті концепції сприяння покращенню здоров'я. *Освіта Донбасу*, 6 (143). 2010, С. 109–118.

³³⁶ Бондар Т.В., Карпенко О.Г., Дикова-Фаворська Д.М. Формування здорового способу життя молоді: *навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді*. К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. 115 с.

³³⁷ Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 29.08.2024 р. №1225. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf

- *знання* про ознаки безпечного освітнього середовища, основи безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, види та прояви насильства, дискримінації, булінгу (цькування), правила запобігання та протидії їм;
- *уміння та навички* організовувати освітнє середовище з урахуванням правил безпеки життєдіяльності, санітарних правил охорони праці і норм, протиепідемічних правил та діям у надзвичайних ситуаціях.

Також педагог має здійснювати превентивно-педагогічну діяльність щодо запобігання та протидії булінгу, різним проявам насильства та дискримінації серед здобувачів початкової освіти та інших учасників освітнього процесу. У межах цієї компетентності вчитель початкових має забезпечувати уміння щодо взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу для організації безпечного освітнього середовища; інтегрувати апробовані здоров'язбережувальні технології, засоби й ресурси в освітній процес, зокрема для запобігання та протидії насильству, булінгу (цькуванню).

У сучасному світі розвиток здоров'язбережувальної компетентності особистості дедалі частіше відбувається через упровадження превентивної освіти, що ефективно впливає на формування необхідних для зміцнення здоров'я знань, умінь, ставлень (психологічних установок, принципів, цінностей, вірувань, прагнень).

2. Здатність здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни.

Дана складова здоров'язбережувальної компетентності вчителя початкових класів включає: *знання* засад профілактично-просвітницької роботи щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, особливості профілактики інфекційних і неінфекційних захворювань, запобігання поширенню серед здобувачів освіти звичок, небезпечних для їхнього здоров'я, *знання* засад збереження психоемоційного здоров'я в освітньому середовищі; *вміння* педагога проводити профілактичні заходи, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я учнів, забезпечувати дотримання ними вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни й створювати умови для збереження їхнього психоемоційного здоров'я.

У межах цієї компетентності вчитель має забезпечувати дотримання вимог щодо: комунікації: проводити просвітницько-навчальні заходи щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни; відповідальності і автономії: впроваджувати профілактично просвітницькі програми і проекти, налагоджувати співпрацю з відповідними державними установами та громадськими організаціями щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни.

3. Здатність формувати в здобувачів освіти культуру здорового й безпечного способу життя.

Дана складова здоров'язбережувальної компетентності вчителя початкових класів включає:

- *знання* про вплив освітнього процесу на спосіб життя і здоров'я здобувачів освіти; методики й технології формування культури здорового й безпечного способу життя здобувачів освіти; закономірності та особливості використання рухової активності для формування здоров'я.
- *вміння* використовувати методики, що зменшують вплив стресогенних факторів на здоров'я учнів, планувати освітній процес із урахуванням принципів здорового й безпечного способу життя, застосовувати методики й технології організації активного й безпечного дозвілля учнів і формувати навички здорового й безпечного способу життя.

У межах цієї компетентності вчитель має забезпечувати дотримання вимог щодо:

- *комунікації*: популяризувати серед учасників освітнього процесу культуру здорового й безпечного способу життя;
- *відповідальності і автономії*: використовувати оптимальні форми, засоби і стратегії формування культури здорового й безпечного способу життя, життєвих навичок для збереження фізичного та психоемоційного здоров'я учнів, заохочувати їх до здорового й безпечного способу життя.

4. *Здатність підтримувати особисте фізичне та психоемоційне здоров'я під час професійної діяльності.*

Дана складова здоров'язбережувальної компетентності вчителя початкових класів включає:

- *знання* про взаємозв'язок та взаємовплив організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням; засади здорового способу життя, правила поведінки в надзвичайних ситуаціях; про вплив професійної діяльності на здоров'я, прийоми збереження особистого здоров'я у професійній діяльності;
- *вміння* дотримуватись у професійній діяльності санітарних правил і норм, правил поведінки в надзвичайних ситуаціях, здійснювати профілактичні заходи зі збереження особистого фізичного та психоемоційного здоров'я, використовувати методики зміцнення здоров'я та запобігання захворюванням.

У межах цієї компетентності вчитель має забезпечувати дотримання вимог щодо:

- *комунікації*: взаємодіяти з іншими колегами щодо підтримки особистого фізичного й психоемоційного здоров'я під час професійної діяльності;
- *відповідальності і автономії*: дотримуватись правил підтримки особистого фізичного та психоемоційного здоров'я під час професійної діяльності, заохочувати інших учасників освітнього процесу дотримуватись цих правил.

5. *Здатність надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу.*

Дана складова здоров'язбережувальної компетентності вчителя початкових класів включає: *знання про* зовнішні ознаки погіршення фізичного та психоемоційного стану людини; правила надання домедичної допомоги; *вміння* надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу (за потреби), виявляти ознаки погіршення фізичного, психоемоційного стану у них.

У межах цієї компетенції вчитель має забезпечувати дотримання вимог щодо:

- *комунікації*: взаємодіяти з учасниками освітнього процесу для надання домедичної допомоги відповідно до законодавства;
- *відповідальності і автономії*: надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу у випадку погіршення самопочуття, отримання травм та в інших ситуаціях (за потреби)³³⁸.

Незаперечним є факт, що саме вчитель початкової школи може вплинути на розвиток і становлення особистості молодшого школяра, його інтересів, цінностей, ідеалів щодо формування та збереження свого здоров'я. Тому майбутні фахівці початкової школи зобов'язані мати якісну психолого-педагогічну та науково-методичну підготовку з питань збереження та зміцнення здоров'я.

На основі аналізу відповідних досліджень нами виявлено, що формування здоров'язбережувальної компетентності вчителя початкових класів у ЗВО можливе за наявності системи відповідних педагогічних умов. У тлумачному словнику сучасної української мови визначення зазначеного поняття трактується так: «Умова – обставина, особливості реальної дійсності, за яких відбувається, або здійснюється що-небудь. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність»³³⁹. Під системою педагогічних умов ми розуміємо поєднання психолого-педагогічних засобів виховного і навчального впливу на почуття, розум та поведінку студентів.

Враховуючи даний підхід, нами виділено три основні групи педагогічних умов, які сприятимуть забезпеченню ефективної роботи з формування здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів вищої освіти зі спеціальності А3 Початкова освіта. Такими групами педагогічних умов є:

- 1) педагогічні умови, що сприяють формуванню пізнавального та інтелектуального потенціалу у здобувачів вищої освіти, які проявлятимуться у їх здоров'язберігаючій грамотності (когнітивний компонент процесу навчання);
- 2) педагогічні умови, що сприяють формуванню у студентів стійких потреб і мотивів до свідомої діяльності у збереженні власного здоров'я і здоров'я оточуючих (мотиваційний компонент навчання);

³³⁸ Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 29.08.2024р. №1225. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf

³³⁹ Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovyk.ua/index>.

3) педагогічні умови, що сприяють практичному застосуванню студентами здоров'язберігаючих знань в усіх сферах життєдіяльності (практично-діяльнісний компонент навчання).

Названі умови охоплюють основні складові освітнього процесу у ЗВО. Вважаємо за необхідним детальніше охарактеризувати практично-діяльнісний компонент, так як він, на нашу думку, є індикатором результату і рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студента як майбутнього фахівця початкової освіти.

Практично-діяльнісний компонент професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів проявляється у повсякденній здоров'язберігаючій життєдіяльності та поведінці студента і виражається:

- в активному практичному застосуванні здоров'язберігаючих знань в усіх сферах життєдіяльності (життєвого – вітагенного, освітнього, професійного, зокрема у дозвілєвій сфері);
- в уміннях діагностувати стан власного організму і здійснювати реальні здоров'язберігаючі заходи щодо нього;
- у навичках використання природних чинників середовища з метою свого оздоровлення і попередження захворювань;
- уміннях створювати та використовувати оздоровчі технології та програми.

Таким чином, у контексті нашого дослідження, здоров'язбережувальну компетентність майбутнього вчителя початкових класів ми розуміємо як необхідний компонент їх здоров'язберігаючої діяльності, яка забезпечує здійснення практичних і розумових дій (що базуються на основі психолого-педагогічних, методичних і предметних здоров'язберігаючих знань)³⁴⁰.

У цьому плані ведеться відповідна навчально-методична підготовка в умовах вищої освіти. Часткова реалізація практично-діяльнісного напрямку формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вчителів початкових класів може здійснюватися під час вивчення освітнього компоненту «Здоров'язбережувальні технології у початковій освіті», який викладається у Мукачівському державному університеті. Метою даного курсу є формування професійної компетентності студентів щодо особливостей організації здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі початкової школи, ознайомлення із сучасними технологіями збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів. Завданнями курсу є ознайомлення здобувачів вищої освіти із сучасними здоров'язбережувальними педагогічними технологіями, зі змістом і методикою використання оздоровчих тех-

³⁴⁰ Фенчак Л. Особливості формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів в умовах модернізації змісту початкової освіти. *Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів»: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (14–15 травня 2020 р.)* / ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачево: МДУ. С. 43–45.

нік у освітньому процесі початкової школи; формування у студентів професійні компетентності щодо здійснення пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення інформації щодо практичних навичок здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я.

Так, в особистісно-професійному становленні майбутніх вчителів початкової школи значний внесок робить освітній компонент «Методика навчання соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі», розрахований на професійну підготовку студентів зі спеціальності АЗ Початкова освіта. Ця дисципліна сформована у відповідності до вимог Державного стандарту початкової освіти.³⁴¹ Метою вивчення курсу є формування професійної компетентності студентів щодо навчання соціальної і здоров'я збережувальної освітньої галузі у початковій школі. Основні завдання курсу – сприяти оволодінню здоров'язбережувальної та соціальної компетентності, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, сприяння фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку майбутніх вчителів початкових класів.

Однак, бажано особливу увагу приділяти і розвитку у майбутніх вчителів здатність здійснювати пропагандувально-просвітницьку здоров'язберігаючу діяльність серед учнів початкової школи. Це може бути реалізовано під час проходження педагогічної практики, де студенти можуть проводити оздоровчі виховні заходи, що має бути обов'язковою складовою при атестації практики. Такі заходи передбачають не лише поглиблення здоров'язберігаючих знань та корекцію відповідних навичок і вмінь студентів, а й активне залучення до участі в них, що сприяє розвитку комунікативних, організаторських та інших важливих якостей майбутнього вчителя. Тому педагогічна практика студентів зі спеціальності АЗ Початкова освіта у закладах загальної середньої освіти має величезний потенціал щодо формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього учителя. Під час її проведення відбувається практичне використання теоретичних знань, а саме врахування вікових особливостей розвитку учнів, дитячих психічних розладів та їх попередження, оволодіння навичками навчання школярів дотримуватися санітарно-гігієнічних правил у повсякденному житті, перевірка себе стосовно правильності обраного способу життя тощо.³⁴²

Дуже важливо, щоб навчальна діяльність з набуття достатнього рівня здоров'язберігаючої компетенції осмислювалась кожним суб'єктом освіт-

³⁴¹ Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019>

³⁴² Фенчак Л. Особливості організації здоров'язбережувального освітнього простору Нової української школи. *Інноваційні практики освітньої діяльності для особистісного і професійного розвитку фахівців на початку XXI століття : колективна монографія* / за заг.ред. Н.М. Авшенюк, Г.В. Товканець. Ужгород: РІК-У, 2023. С. 196–209.

нього процесу ЗВО через її соціальний зміст і професійне призначення, щоб кожен зрозумів, що оволодіння системою знань, умінь та навичок з формування, збереження і зміцнення свого власного здоров'я і здоров'я молодших школярів складає основний зміст освітньої діяльності у освітньому середовищі початкової школи.

З наведеного можна зробити висновок, що зростають вимоги не тільки до професіоналізму вчителя початкової школи, а й до утвердження унікальності педагога, так як від характеру діяльності вчителя, його індивідуальних особливостей, ціннісних установок, життєвих пріоритетів залежить і якість навчання молодших школярів, їх здоров'я та атмосфера, в якій відбувається педагогічна взаємодія.

DOI: <https://doi.org/10.35387/edu-mono.0216.2025>

2.9. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Надія БРИЖАК (Мукачєво, Україна)

PREPARING A FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER FOR EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL WORK AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Nadiya BRYZHAK (Mukachevo, Ukraine)

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується процесами інтенсивного переосмислення цінностей, пошуками нового в теорії та практиці вищої освіти. Динамізм сьогодення спонукає освіту гнучко реагувати на соціально-економічні зміни, а тому першочерговим завданням закладів вищої освіти є підготовка конкурентоздатних фахівців для освітньої галузі, які повинні мати високий рівень професіоналізму та відповідати сучасним світовим вимогам, що висуваються до педагога нової генерації.

Майбутній учитель повинен володіти високим рівнем загальної культури та загальнолюдських цінностей, бути патріотом своєї країни і своєї справи, дослідником з інноваційним мисленням, креативною та творчою особистістю, здатною до постійного самовдосконалення та саморозвитку для вирішення актуальних освітніх завдань, спрямованих на розвиток педагогічної науки.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>